

Pædagogik på kristen grund

*Afpæd. konsulent Carsten Hjorth Pedersen
Artiklen er tidligere bragt i "Budskabet" marts 2000*

Jeg er forsigtig med at bruge udtrykket "kristen pædagogik", fordi det let bliver opfattet således, at der findes én kristen pædagogik. Det mener jeg ikke, der gør. Ligesom der ikke findes én kristen kunst eller én kristen samtidsanalyse. Men der findes kristne mennesker, der driver pædagogik, laver kunst og foretager samtidsanalyser. Og det gør de på baggrund af de grundlæggende kristne udsagn om Gud, mennesket, livet og verden. Hvis ikke de foretager denne integration mellem deres tro og deres fag, så svigtet de mennesker og bliver selv "tvesindede".

Jeg tror, at faren for det sidste er stor i dag. På det pædagogiske felt betyder det, at der er en stor fare for, at også i kristne miljøer bliver vigtige pædagogiske spørgsmål isolerede fra de livskilder, som Guds åbenbaring altid udgør – til stor skader for både børnene og pædagogerne. I vores tid er det derfor vigtigt at ridse nogle grundlæggende pædagogiske spilleregler på kristen grund op. - Sætte nogle fixpunkter, som kristeligt inspireret pædagogik ikke må komme i modstrid med, selv om kristne pædagoger kan se forskelligt på mangt og meget i de praktisk-pædagogiske spørgsmål.

Her i artiklen bruger jeg ordet "pædagoger" om *alle* voksne, som udøver pædagogisk virksomhed over for børn og unge i hjem, menighed, skole og institution mm.

I denne sammenhæng vil vi indskrænke os til at se på det bibelske *menneskesyns* betydning for pædagogikken. Dernæst tager jeg fem bibelsk-pædagogiske udsagn frem.

Altså først: Ti bibelske udsagn om menneske, som har pædagogisk relevans. (I noterne angives skriftsteder som belæg herfor.)

1. Menneskets første relation er Guds-relationeni[i]

Det er påfaldende, når man spørger Skriften om dens syn på mennesket, at det første den så har at sige, egentlig ikke er noget om mennesket, men noget om Gud. Det bibelske verdensbillede har ikke mennesket i centrum, men Gud. Mennesket er ikke menneske uden i forhold til Gud. Vi skylder altid Gud alt. Dette har vidtrækkende følger for pædagogikkens referencerammer.

Det indebærer, at en pædagogik, som udelader Gud eller undlader at inddrage Gud har skudt sig selv i foden. Jeg vil hævde, at den store svøbe i pædagogiske miljøer i Danmark i dag er, at Gud er faldet ud af pædagogikkens univers. – Ikke fordi der skal siges "Gud" i hver anden sætning om pædagogik, men fordi pædagogik handler om mennesker, og hvis mennesket er fejlbestemt, nemlig uden den grundlæggende relation til Gud, så er man begyndt galt.

At menneskets første relation er Guds-relationen indebærer også, at pædagogen må optræde med lige dele ydmyghed og stolthed. Pædagogen er jo selv et menneske, som primært er sat i relation til Gud, og han arbejder med mennesker, som primært er sat i forhold til Gud. Det betyder, at

pædagogen må se i øjnene, at det fundamentale møde med sit ophav får mennesket egentlig ikke gennem hans virke, men gennem et møde med Gud i Ordet. Men dette indebærer også, at pædagogen må optræde med stolthed. Tænk, at han som Guds skabning må arbejde med andre Guds skabninger.

2. Mennesket er unikt blandt alle skabningerⁱⁱ

Mennesket er ikke et dyr, ikke en maskine, ikke en guddom. Det kristne menneskesyn er et opgør med alle menneskesyn, som hævder, at mennesket ikke er andet end ... kemi, biologi, psykologi, metafysisk kraft osv. Mennesket kan ikke ses - hvis det skal ses *sandt* - i én dimension. Det prøvede Grundtvig at indfange med ordene om, at mennesket er et guddommeligt eksperiment af støv og ånd. Mennesket er unikt og kan grundlæggende ikke beskrives i reduktionistiske termer.

Mennesket er netop menneske - sat under Gud, men over al den øvrige skabning. Mennesket er noget særligt i Guds skaberværk. Han indsætter det som "vicekonge" i skaberværket. Det giver selvbevidsthed og selvværd, og det indebærer bl.a., at Gud vil kommunikere med mennesket.

Dette har væsentlige følger for pædagogikken. Sproget bliver fx et yderst betydningsfuldt redskab, som undervisningen skal udvikle og skærpe. Både fordi sproget har stor betydning i gudsforholdet, og fordi sproget har stor betydning, når mennesket skal forvalte skaberværket. Sproget er efter Guds vilje den store kulturfremmende faktor.

Menneskets placering i skaberværket indebærer endvidere, at opdragelse fundamentalt set er noget andet end hundedressur.

3. Mennesket er et historisk væsenⁱⁱⁱ

Mennesket kommer ikke bare ind i tilværelsen. Det står i en historisk sammenhæng. Mennesket har bevidsthed om at være et led i en lang historisk kæde, som indebærer fællesskab med andre mennesker før, nu og i fremtiden.

For pædagogikken indebærer dette, at det er yderst vigtigt at lære børnene at se sig selv i en historisk kontekst. Det giver identitet at se sig selv i historiens lys. I hjemmet er det vigtigt at høre fortællinger fra familiens fortid. I institutionen, skolen, menigheden og det vigtigt at møde beretninger fra folkets og kirkens historie.

At mennesket er et historisk væsen er også et forhold, som sætter ægte grænser: livets og dødens grænser. Vi er her for en tid og er sat til at ære Gud og gavne vort menneske. Det er de mærker, Gud vil, at hver enkelt opdrager og barn skal sætte sig i historien - alt efter evner, anlæg og muligheder.

Gud er historiens herre, derfor er opdrager og børn i sidste ende en del af *hans* historie.

4. Mennesket er et socialt væseniv[iv]

Mennesket er ikke skabt til at leve som Robinson Crusoe. Vi er sat ind i et give-tage-forhold til medmennesker. Vi er sat ind i en social kontekst. Vi skal leve livet med og for andre mennesker - særligt vore nærmeste. De behøver os, og vi behøver dem. Eller som tyskerne siger: Ein Mensch ist

kein Mensch. Det giver både ægte ydmyghed og sandt selvværd. Det er endvidere et opgør med egoismen og selvtilfredsstillelsen som livsprincip.

I pædagogisk henseende indebærer det bl.a., at børnene skal lære det grundlæggende ansvar for de andre. Det indebærer også, at børn har krav på den særlige form for social kontakt som voksenkontakten er. Vi må ikke som voksne trække os bort fra børnene i misforstået angst for at påvirke dem. Vi må heller ikke skubbe dem væk fra os i foragt. I begge tilfælde bliver børnene - og vi selv - selvtilstrækkelige, vi taber selvrespekt, og vi bliver ensomme. Børn har krav på at dele liv med voksne.

5. Mennesket er et kulturskabende væsen v[v]

Gud vil ikke kaos. Han gav mennesket en opgave: at kultivere jorden. Kultur er ikke udelukkende skønne malerier og god musik. Kultur er arbejde. Alt ærligt åndens og håndens arbejde fortjener navn af kultur. Kulturen tjener såvel vores overlevelse som dette at gøre livet bedre, skønnere, dybere og sandere. Landmanden, mureren, sygeplejersken, EDB-programmøren, kunstneren og læreren er derfor kulturarbejdere.

Skolen er derfor ét stort kulturværksted. Den er absolut ikke det eneste, men et væsentligt sted for at virkeliggøre kulturbefalingen. Hjemmet og institutionen er det også. Det handler om at føre barnet ind i dets del af kulturopgaven.

6. Mennesket er et destruktivt og konstruktivt væsen vi[vi]

Såvel vor erfaring som Guds ord fortæller os, at mennesket er destruktivt. Det er vi helt og aldeles i Gudsforholdet, og det er vi i høj grad i forholdet til medmennesket.

Dette er en fundamental erkendelse i opdragelse og undervisning. Den kaster sund realisme ind over den pædagogiske opgave og er samtidig med til at definere noget af opgaven med opdragelse, nemlig at hæmme det destruktive. Opdragelse har i væsentlig grad til hensigt at dæmpe de værste udslag af syndefaldets grundskade. Samtidig giver det ægte pædagogisk stolthed, for opdragelse kan ses netop som en af Guds modforholdsregler til destruktionsen i verden.

Mennesket er dog ikke destruktivt i eksklusiv forstand. Vi er ikke djævle. I kraft af at vi er skabt af Gud og i kraft af de ordninger, Gud har indstiftet (fx ægteskab, venskab og samfundsordninger) kan mennesket gøre meget godt og tjenligt mod andre mennesker.

Fordi barnet er både destruktivt og konstruktivt vil vi som opdragere og undervisere opleve dem som både aktive og dovne, både imødekommende og fjendtlige. Ikke udelukkende det ene, og ikke udelukkende det andet. Vigtigt er det derfor at kunne styrke det konstruktive, når det destruktive er på spil og at se nødvendigheden af værn mod det destruktive, selv når det konstruktive blomstrer.

7. Mennesket er et "opdragelses-trængende" væsenvii[vii]

Dette følger af ovenstående. Opdragelse består ikke blot i at hæmme det onde og nedbrydende, men også i at fremme det gode og opbyggende. Deraf ordet "op-drage" dvs. drage opad mod høje og sande livsmål. Børn har derfor ret til at lære, at der er forskel ret og galt, godt og ondt, sandhed og løgn. De har krav på at få voksengenerationens bedste bud på, hvad det gode liv er. Ikke for at de bevidstløst skal overtage det alt sammen, men for de selv kan dannes i dette møde.

Opdragere skal derfor ingenlunde skamme sig ved at opdrage, men dog til stadighed se egne fejl, mangler og synder i øjnene.

8. Mennesket er et ansvarligt væsenviii[viii]

Mennesket er et socialt væsen, men også et ensomt væsen. Vi kan ikke leve hinandens liv. Der er kun en, der kan leve mit liv. Vi står alene over for Gud, børn såvel som voksne. Vi har ansvar hver især. Tager du ansvaret fra et menneske, så tager du hans værdighed.

Dette har stor pædagogisk konsekvens. Barnet har ansvar - afhængigt af alder, modenhed og situation. Pædagogen er på en vanskelig, men vigtig opgave her: At kunne skelne mellem barnets ret til relativ "uansvarlighed" (fordi voksne for en tid bære ansvar for barnet) og dets ret til at have ansvar. Og pædagogen skal være den modne, der gradvist lader den udvikling forløbe, hvor barnet tildeles mere og mere ansvarlighed og fratages mere og mere uansvarlighed.

9. Mennesket er et evigt væsenix[ix]

Mennesket lever ikke et liv i evige reinkarnationer. Vi lever ét liv i verden, hvorefter dommen kommer. Det er derfor kortsigtet kun at leve for de nære behov.

Det er vigtigt, at barnet ser sit liv i dette lange perspektiv. Også fortabelsen må klinge med som alvorsbaggrund i vores omgang med barnet. Det forhold, at hver enkelt barn, som vi har med at gøre, enten går evigt fortabt eller bliver evigt frelst, skal ikke stjæle vor frimodighed, men tværtimod være en stadig anspore til at række barnet det bedste. Barnet selv må desuden på rette tid og sted og under de rette former møde denne evighedens alvor.

10. Mennesket er et "frelses-trængende" væsenx[x]

Fordi vi er destruktive, fordi vi er ansvarlige, og fordi vi er evige væsner, har vi et altoverskyggende behov for guddommelig frelse. Lad de alene destruerer mennesket sig selv. Men Gud har grebet ind - på to led: Her i verden har Gud indstiftet ordninger (arbejde, ægteskab, familie, venskab, regeringer) til værn for mennesket. Og Gud har indbygget en vidunderlig mekanik i selve tilværelsen, så mennesket langt på vej er nødt til at behandle andre ordentligt, for at få det tåleligt selv. Derfor handler så megen pædagogisk virksomhed om, at hjælpe barnet ind i disse ordninger - for dets egen og dets medmenneskers skyld.

Men disse ordninger i syndefaldets verden frelser ikke mennesket. Dertil er bare ét middel brugbart: frelseren Jesus Kristus. Han er Guds svar på menneskets altoverskyggende frelsesbehov. Han er for øvrigt også det svar, som alle de andre svar løber tilbage til. Evangeliet bliver derfor ethvert barns største behov.

Hvis det er en stor pædagogisk opgave at føre børnene ind i Guds skaberordninger i syndens verden, så er det en endnu langt større opgave at række dem evangeliet - måske så stor en opgave, at den slet ikke kan kaldes pædagogisk. Og dog! Gud har valgt at bruge synderes mangelfulde munde, formuleringsevner, handlinger, kontaktmuligheder, pædagogiske evner og kærlighed dertil. Alt sammen således, at Ånden er den eneste livgiver.

Før landmanden sår sin jord til, pløjer, harver, tromler og gøder han jorden. Han undlader ikke at gøre alt dette, selv om han godt ved, at spirekraften ligger i selve kornet. Han ved, at hans arbejde er nødvendigt, for at der kan vokse korn i hans mark. Og han ved, at selve livet råder han ikke for. Sådan er det også at være en formidler af evangeliets sæd til børn og unge.

For nu at blive en tand mere konkret, lad os så se på fem grundlæggende bibelske udsagn om opdragelse og undervisning. Guds ord er ikke en pædagogisk opslagsbog. Alligevel har Gud også på det pædagogiske felt givet nogle faste holdepunkter, som der er uhyre vigtigt, vi holder fast i - selv om vi ikke er enige i alle konsekvenserne heraf. Når Gud siger noget, er det nemlig altid til bedste for mennesker.

I. Der er legitime autoriteter og lydighed kommer på tale

Det fjerde bud ("Ær din far og din mor") er udtryk for, at Gud har indsat pædagogiske autoriteter - først og fremmest far og mor - i barnets liv. I afledt forstand gælder det andre, som overdrages ansvar for børn, fx lærere, børnehavepædagoger og medarbejdere i kristent børnearbejde. Af de nytestamentelige uddybninger af det fjerde bud (Ef 6,1-4 og Kol 3,20-21) fremgår det tydeligt, at budet bl.a. implicerer barnets lydighed. Ikke blind lydighed, for barnet er ikke en hundehvalp, men seende lydighed, fordi den voksne er værd at respektere og kan forklare sig.

Autoriteter er nødvendige her i verden for at nogen kan sætte magt bag kampen for at hæmme det onde og fremme det gode i barnets liv. Der må være nogen, der kan sætte "power" bag såvel den værnende som den opbyggende opgave. Derfor er det grundlæggende godt for børn at møde grænser, når disse sættes af voksne, som ikke misbruger deres position til underkuelse af barnet.

Man bliver nogen - man får identitet - når livet har grænser. Vel at mærke andre grænser end dem, man helt selv definerer.

II. Opdragelse og undervisning sigter på barnets selvstændighed

Det er Guds vilje, at en mand skal forlade sin far og mor (1 Mos 2,24). Dette er ikke blot et udsagn om ægteskabsindgåelse, men også om selvstændiggørelse i bredere forstand. Selvstændigheds-trangen hos barnet er ikke syndig; den er i pagt med Guds vilje. Som opdragere og undervisere er det derfor vores konstante opgave at støtte barnet i en sund selvstændighedsudvikling - kort sagt at gøre os selv overflødige. Det kan være lige så vanskeligt, som det er vigtigt!

Dette indebærer også, at barnet har ret til at sætte grænser. Barnet har ret til at vente sig respekteret, ikke som voksen, men netop som barn. Den voksne og barnet er principielt på niveau med hinanden; men den voksne er for en tid givet myndighed over barnet. - En myndighed, som altid skal tjene barnets tarv.

III. Opdragelse må bygge på tilskyndelser og positive eksempler OG opdragelse må advare, bestemme, kræve og evt. straffe

Skriften taler om betydningen af forbilleder. Opdragelse er ikke først og fremmest et spørgsmål om at sige nej - nej - nej. Men om at sige ja - ja - ja; nemlig et ja til alt det gode og livsfremmende. Ordsprogenes Bog rummer mange sådanne opmuntringer til opdragere om at vise den rette vej.

Det positive eksempel og opmuntringen til at gå den rette vej bliver således også en understregning af, at barnet dur til noget. Børn må gennem voksne få klare signaler om, at de er gode til noget. At det er dejligt, at de findes, og at de kan noget.

Børn gør ikke først og fremmest, hvad de voksne siger. De gør, hvad de voksne gør. Dette lægger et stort ansvar på opdrageren.

Men opdragelse må også advare, bestemme, kræve og evt. straffe. Det går ikke alt sammen med det positive eksempel. Det er ganske enkelt ikke realistisk at opdrage ud fra den antagelse, at advarsler, krav og staf kan undgås. Derfor vil enhver opdrager komme ud for at måtte formane, give ordre og straffe. Også i så henseende rummer Ordsprogenes Bog mange formaninger til opdragere om at sige nej til syndens vej og til at pålægge og lære barnet dette nej til alt ondt og nedbrydende.

Den voksnes opgave er netop at være voksen! Et af tidens problemer er, at mange voksne er umodne og ikke mener, at de har mere forstand på ondt og godt end barnet. Men den voksne bør i kraft af sin modenhed og livserfaring kende mere til livet i dets mangfoldighed, end barnet gør.

IV. Opdragelse må være båret af respekt for barnet

Det er vigtigt at lægge mærke til, at de nytestamentelige formaninger er afbalancerede. I samme åndedrag som de taler om børnenes lydighed, taler de om forældrenes rimelighed eller respekt for barnet. "Og fædre, gør ikke jeres børn vrede, men opdrag dem med Herrens tugt og formaning" (Ef 6,4). "Fædre, I må ikke tirre jeres børn, så de mister modet" (Kol 3,21). Det vil sige: I må ikke tirre jeres børn til vrede, ikke fremprovokere bitterhed og raseri hos dem, ikke presse dem unødigt, så de mister modet og bliver forskræmte og kuede. Hverken ulydige eller kuede børn er Guds vilje. Det er altså ikke bare børnene, der har en forpligtelse. De voksne har også, og det hænger så nøje sammen, at den enes forpligtelse er den andens rettighed. Børnene har pligt til lydighed (med mindre de derved bryder Guds vilje), og forældrene har ret til at forvente lydighed. Forældrene har pligt til ikke at tirre børnene til vrede eller modløshed, og børnene har ret til at forvente end sådan adfærd fra de voksne.

Her er der nok at se til for pædagoger. Det er det åbenlyse modstykke til autoritære lærere og forældre, som mangler den ægte respekt for barnet. Dette hænger uløseligt sammen med det sidste:

V. Opdragelse må være båret af kærlighed

Kærligheden er ganske enkelt det bærende i forholdet mellem børn og voksne. - Når vi opmuntrer, vejleder, formaner, kræver og evt. straffer barnet, når vi rækker det Guds ord, så gør vi det i *kærlighed*. For sådan handler Gud jo imod os!

Kærligheden er det bærende i enhver mellemmenneskelig relation, men i særdeleshed i forhold til barnet. Bibelen er gennemvævet af et fader-billede, hvis primære karakteristika er kærlighed. Og efter Jesu eget ord er hele loven sammenfattet i det dobbelte kærlighedsbud. Ledetråden er altid: Hvad er bedst for barnet? Og at vi *handler* derudfra.

Det er strengt nødvendigt at minde om denne bærende dimension i al opdragelse og undervisning. Det er særligt nødvendigt, fordi vores tid kender alt for mange eksempler på voksne, som udsætter børn for kærlighedsløse og kærlighedsdræbende overgreb, så som vold, incest, vanrøgt, grove forsømmelse osv.

Barnet har et grundlæggende behov for at føle sig betingelsesløst elsket. Barnet må vide sig elsket, "blot" fordi det er til - ikke for det, det kan præstere eller gøre. Psykologer fortæller os, at netop den betingelsesløse kærlighed er grundlæggende for sund personlighedsudvikling.

Kærlighed til barnet indebærer fx langmodighed, villighed til at påtage sig smerte, barmhjertighed, villighed til at lytte til barnets signaler, konsekvens, villighed til at sætte egne behov til side, skønsomhed til at give barnet opgaver, som er udfordrende, uden at være for tyngende, udholdenhed, villighed til at slippe barnet fri, efterhånden som det modnes.

Hermed er vi langt fra færdige med pædagogikken på kristen grund. Vi er kun lige begyndt. Det er derfor afgørende, at vi styrker den pædagogiske samtale på kristen grund, så vi sammen kan pejle os vej i den vanskelige, men vigtige opgave: *at række dagens børn det bedste for tid og evighed.*

Dertil give Gud os sin nåde og velsignelse.

Denne artikel var bragt på KPI's hjemmeside: www.kpi.dk

---

i[i] 1 Mos 1,26-27. 2 Mos 20,3-6. 5 Mos 6,4-15. Matt 25,31-46. ApG 17,24-28. Kol 1,15-17.

ii[ii] 1 Mos 1,26-27; 2,7. Sl 8,4-9. Matt 6,26-30. Heb 2,14-18. 2 Pet 2,12

iii[iii] 1 Mos 1,28. Matt 1,1-17. ApG 17,25-27.

iv[iv] 1 Mos 2,18 og 21-24. Præd 4,9-12. Rom 12,4-5. 1 Tess 5,8.

v[v] 1 Mos 1,28; 2,15; 9,1-3. Rom 13,1-7. Fil 4,8.

vi[vi] 1 Mos 3,1-19; 4,3-16. Præd 9,3. Matt 27,11-50. Rom 3,9-20.

vii[vii] 2 Mos 20,12. Ordsp 4,1; 5,23. Ef 6,1-4. Kol 3,20.

viii[viii] 1 Mos 2,16; 4,9-12. 2 Sam 24,10-17. Præd 12,13-14. Rom 1,18-32; 2,1-11. Heb 9,27; 13,17.

ix[ix] Sl 21,5. Matt 25,41 og 46. Joh 3,16; 8,51. Heb 5,9. Åb 20,10.

x[x] 1 Mos 3,15; 12,3. Es 53,3-6. Matt 1,20-21. Rom 3,21-26. Åb 21,1-8.